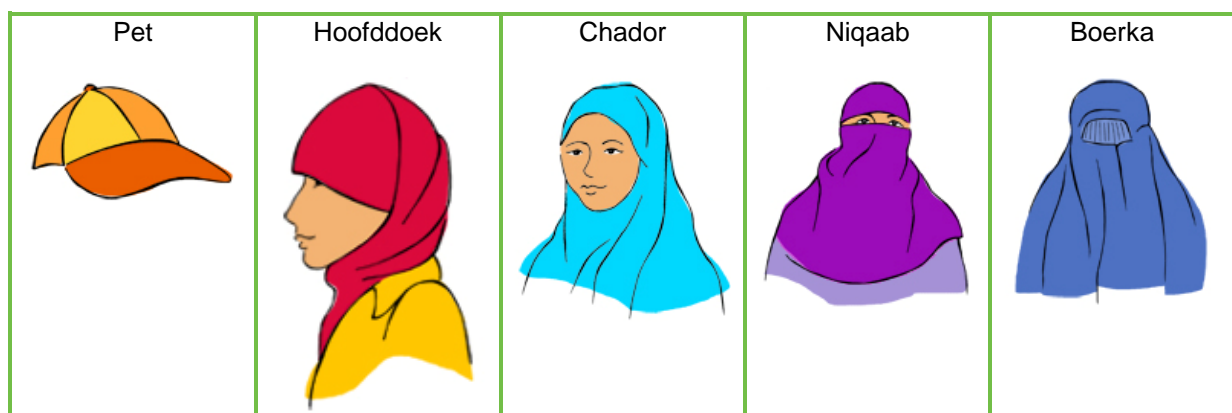

Elkaar in de ogen kijken Hoofdbedekking en gezichtsbedekkende kleding in en om school

De invloed van de jaren 70 waarin alles kon en mocht, lijkt te tanen. In de 21^e eeuw worden scholen steeds vaker geconfronteerd met kledingstukken die zij onwenselijk vinden. Voorbeelden hiervan zijn petten, hoofddoeken en gezichtsbedekkende sluiers. Scholen vinden deze kledingstukken ongewenst omdat zij communicatie en herkenning belemmeren.

In onze westerse wereld is elkaar in de ogen kijken bij communicatie een voorwaarde. Met name ogen, wenkbrauwen en mondhoeken geven communicatieve signalen af. Zonder oogcontact en expressie is het moeilijk om communicatie te interpreteren. Ook onveiligheidsgevoelens spelen een rol: hoe kun je de identiteit van een leerling of collega vaststellen als deze geheel bedekt is door een nijaab of boerka?

Kortom, hoe ga je als school om met het dragen van een pet, hoofddoek, chador, nijaab of boerka?

Praktisch

Communicatie is onontbeerlijk in een lessituatie. Wanneer bepaalde kleding de communicatie tussen docent en leerling belemmert kan dat een reden zijn voor de school om kledingvoorschriften in te stellen.

“Het dragen van een gezichtsbedekkende sluier of een pet met een klep, waardoor het gezicht niet goed te zien is, is verboden, omdat het voor docenten lastig lesgeven is aan een leerling van wie ze de ogen niet kunnen zien.”

In de kledingvoorschriften van het Gerrit Rietveld College in Utrecht staat beschreven dat een hoofddoek uitsluitend het haar mag bedekken. Dit met het oog op een goede communicatie met onderwijspersoneel en tussen leerlingen onderling. Nadat in oktober 2010 ophef was ontstaan over dit voorschrift, besloot de school de zaak voor te leggen aan de Commissie Gelijke Behandeling (CGB). Daarbij beriep de school zich nadrukkelijk niet op haar christelijke identiteit, maar op het feit dat het dragen van bepaalde hoofddoekjes het leerproces belemmert.

Oordeel 2011-9

De Commissie oordeelt dat de school met het kledingvoorschrift en de daaraan verbonden sanctie indirect onderscheid op grond van godsdienst maakt. Maar het is voor een goede communicatie van belang dat het gezicht en de gezichtsuitdrukking zichtbaar zijn. Daarom eist de school dat de wenkbrauwen, de zijkanten van het gezicht en de kin onbedekt zijn. De Commissie oordeelt dat het hanteren en naleven van deze regel en sanctie ten aanzien van leerlingen die zich per schooljaar 2010/2011 hebben aangemeld, niet leidt tot verboden onderscheid. Zij zijn immers bij aanmelding op de school op de hoogte gesteld van de regels.

Het is goed onderscheid te maken tussen praktische en principiële argumenten bij kledingvoorschriften. Een onderwijsinstelling kan gezichtsbedekkende kleding en accessoires verbieden indien dit tot doel heeft om identificatie van leerlingen mogelijk te maken, om fraude bij examens en tentamens te voorkomen en om de veiligheid op school te waarborgen.

Bij bepaalde vakken en activiteiten kunnen er voorschriften gelden vanuit het oogpunt van fysieke veiligheid. Zo kan het dragen van een hoofddoek tijdens de gymles problemen geven, omdat de bewegingsvrijheid hierdoor wordt beperkt en/of het gevaar bestaat ergens achter te blijven haken.

Oordeel 2004-89

Commissie Gelijke Behandeling oordeelde in 2004 dat kledingvoorschriften voor de lessen lichamelijke opvoeding in situaties die niet door de daarbij voorgestelde uitzonderingsbepaling worden bestreken, in bepaalde gevallen onderscheid op grond van godsdienst tot gevolg kan hebben.

Deze fysieke grond is echter niet voldoende om een algemeen verbod op school te kunnen rechtvaardigen. Daarnaast is er een aantal praktische oplossingen voorhanden, zoals de sporthoofddoek en de boerkini.

Principieel

Kledingvoorschriften kunnen naast een praktische ook een religieuze grondslag hebben: een streng katholieke school kan geen hoofddoekjes toestaan en islamitische scholen kunnen hoofddoekjes verplichten. In 2008 verlangt een katholieke school voor voortgezet onderwijs van een sollicitant voor een stageplaats als docent economie dat zij haar hoofddoek niet draagt op school.

Oordeel 2008-121

Een katholieke school mag eisen dat personeel niet zichtbaar andere overtuiging dan katholieke uitdraagt. De vrouw trekt daarom haar sollicitatie in. De school is van mening dat zichtbare uitingen van een andere (godsdienstige) overtuiging dan de katholieke niet stroken met de door haar gestelde voorwaarde dat medewerkers, waaronder stagiairs, haar grondslag onderschrijven. De school maakt hiermee direct onderscheid naar godsdienst, maar beroept zich op de uitzondering voor het bijzonder onderwijs. De Commissie oordeelt dat de school een consistent beleid voert en dat de aan medewerkers gestelde voorwaarde ook noodzakelijk is voor de handhaving van die grondslag.

Zo is het volgens de schoolregels van het Gregorius College in Utrecht niet toegestaan om kleding te dragen die geassocieerd kan worden met een niet-katholieke of niet-christelijke levensovertuiging.

Oordeel 2003-112

Twee leerlingen van het Gregorius College besloten in 2003 een hoofddoek te gaan dragen. Na overleg wordt het beide leerlingen toegestaan de hoofddoek buiten de lessen te dragen. De leerlingen wensen de hoofddoek echter ook tijdens de lessen te dragen en wendden zich tot Stichting Steunpunt Anti-Discriminatie (STAD) te Utrecht. STAD vindt dat de school een inconsequent beleid voert en bracht de zaak voor de CGB. De CGB oordeelde dat de school niet in strijd met de Algemene wet gelijke behandeling (AWGB) handelt.

AWGB

Wet houdende algemene regels ter bescherming tegen discriminatie op grond van godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht, nationaliteit, hetero- of homoseksuele gerichtheid of burgerlijke staat.

Artikel 1

1. In deze wet en de daarop berustende bepalingen wordt verstaan onder:

- a) onderscheid: direct en indirect onderscheid, alsmede de opdracht daartoe;
- b) direct onderscheid: onderscheid tussen personen op grond van godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht, nationaliteit, hetero- of homoseksuele gerichtheid of burgerlijke staat;
- c) indirect onderscheid: onderscheid op grond van andere hoedanigheden of gedragingen dan die bedoeld in onderdeel b, dat direct onderscheid tot gevolg heeft.

Christelijke scholen kunnen op basis van hun grondslag in het geval van kledingregels terugvallen op de uitzonderingsbepalingen in de wet.

Met het niet toestaan van het dragen van een chador, niqaab of boerka wordt direct onderscheid op grond van godsdienst gemaakt, aangezien direct verwezen wordt naar een kledingstuk dat een uiting is van godsdienst. Direct onderscheid is altijd verboden, tenzij een beroep wordt gedaan op een wettelijke uitzondering, te weten: het zijn van een school voor bijzonder onderwijs.

Advies CGB **Gezichtssluiers en hoofddoeken op scholen** (16-04-2003 CGB0-advies 2003-01).

Artikel 1 van de *Grondwet* vormt de basis voor de wetgeving omtrent vrijheid van godsdienst.

Grondwet: Artikel 1

Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan.

Discriminatie

Voor scholen op bijzondere grondslag, bijvoorbeeld een katholieke, kan op grond van direct onderscheid dus een uitzondering worden gemaakt. Dan moet zo'n school wel kunnen aantonen dat hun verbod om bijvoorbeeld een hoofddoek te dragen noodzakelijk is in verband met de identiteit van de school. Ook moet de school daarin consequent zijn.

In het jaarverslag 2008-2009 van de Landelijke Klachtencommissie voor het Christelijk Onderwijs 2008-2009 wordt een klacht beschreven (pagina 15) waarin de klachtencommissie vaststelt dat de directie niet consequent het protocol ten aanzien van dragen van een hoofddoek heeft gehandhaafd.

Klacht 09041

De directie van een school had aangegeven dat het dragen van een hoofddoek niet past in het beeld van de school en dat het niet wenselijk is dat leerlinge A een hoofddoek draagt. De klagers (ouders van leerlinge A) voerde het standpunt aan dat sommige leraressen van de school wel een hoofddoek dragen. De Commissie stelt vast, dat er binnen de school een protocol geldend is, waarin is opgenomen dat er geen hoofddekseel/hoofdbedekking gedragen mag worden. Gebleken is dat de directie van de school dit protocol niet consequent heeft gehandhaafd nu in de school enkele leerkrachten werken die ook een hoofddoek dragen.

Don Bosco College

Ten aanzien van het rooms-katholieke Don Bosco College in Volendam, die een islamitische leerlinge verbod om een hoofddoek te dragen, deed de CGB de volgende uitspraak:

Oordeel 2011-2

Op 7 januari 2011 oordeelt de CGB dat het rooms-katholieke Don Bosco College in Volendam een islamitische leerlinge niet mag verbieden een hoofddoek te dragen. De school had gezegd dat hoofddoeken niet zijn toegestaan, omdat ook petten en mutsen verboden zijn. Pas later noemde de school ook het religieuze aspect. Uit geen enkele schoolpublicatie blijkt echter dat uitingen van niet-katholieke geloven verboden zijn. Hieruit concludeert de CGB dat de school zich met het hoofddoekverbod schuldig maakt aan discriminatie op grond van religie.

Rechtbank

Omdat een uitspraak van de CGB niet bindend is, bleef de school de leerlinge verbieden in de klas een hoofddoek te dragen. Het schoolbestuur heeft vervolgens bepaald dat het verboden is uiting te geven van een andere religie dan de katholieke. De vader van de betreffende 14-jarige leerlinge stapte naar de rechter om zo het dragen van een hoofddoek voor zijn dochter af te dwingen. De rechtbank is verplicht het oordeel van de CGB mee te nemen in het vonnis.

In april 2011 bepaalde de rechter echter dat het Don Bosco College hoofddoekjes mag verbieden. Het verbod past in de katholieke grondslag die andere geloofsuitingen binnen de school niet aanvaardt, aldus de rechtbank. De rechter vindt dat de vrijheid van meningsuiting hierdoor niet wordt beperkt. Ook oordeelt de rechter dat de school met een hoofddoekverbod niet discrimineert op basis van geloof.

Hoger beroep

De leerlinge gaat tegen deze uitspraak in hoger beroep. Volgens haar advocaat vindt ze dat haar onrecht wordt aangedaan, met name omdat de school in het verleden een ander meisje wel toestond met een hoofddoek door de school te lopen. In hoger beroep heeft de rechtbank het Don Bosco College in het gelijk gesteld (september 2011). Volgens de uitspraak mag de school op grond van haar katholieke grondslag bepalen dat uitingen van een ander geloof, zoals het dragen van een hoofddoekje, binnen de school niet mag.

- [Uitspraak rechtbank](#)
- [Reactie CGB](#)
- [Uitspraak Hoger beroep](#)

Veiligheid

De commissie keek ook naar een rooms-katholieke basisschool uit Volendam. Die geeft enkele islamitische leerlingen bij uitzondering toestemming een hoofddoek te dragen, omdat het jonge vluchtelingenkinderen zijn voor wie veiligheid en geborgenheid noodzakelijk zijn. De school heeft aangegeven dat in een later stadium mogelijk een hoofddoekverbod volgt, maar omdat dit er nu nog niet is, geeft de CGB geen oordeel.

Oordeel 2011-3

De Commissie oordeelt dat de basisschool op dit moment geen onderscheid op grond van godsdienst maakt jegens de leerlingen, omdat de school het dragen van een hoofddoek toestaat. Nu onzeker is of de school haar beleid in de toekomst zal aanpassen, kan de Commissie geen oordeel geven over de vraag of de basisschool in de toekomst verboden onderscheid op grond van godsdienst zal maken jegens de leerlingen.

Openbaar onderwijs

Een openbare school kan voor een kledingvoorschrift niet terugvallen op een religieus principe. Toch verbood het openbare ROC Amsterdam in 2003 gezichtsbedekkende kleding voor cursisten, toen een aantal cursistes de niqaab gingen dragen.

ROC Amsterdam gaf vier redenen voor het verbod op gezichtsbedekkende kleding:

1. De sluiers belemmeren de onderlinge communicatie.
2. De sluiers maken het onmogelijk voor de school om de identiteit vast te stellen van personen die zich in de school bevinden.
3. De sluiers maken het bijvoorbeeld voor leerlingen moeilijker de stage te doorlopen die noodzakelijk is om een diploma te behalen.
4. De school is wettelijk verplicht deelnemers voor te bereiden op het functioneren in de maatschappij.

Twee cursisten stapten daarop naar de CGB die duidelijk stelde: het roc handelde niet in strijd met artikel 1 van de *Grondwet*. De CGB bevestigde dat het roc de gezichtssluier mocht verbieden, omdat open interactie in het onderwijs, zwaarder moet wegen dan het recht om een sluier te dragen. De regels gelden zowel voor personeel als voor leerlingen.

De CGB geeft in dit advies aan wat volgens de AWGB wel en niet mag met betrekking tot verbod op gezichtsbedekkende kleding. Advies CGB **Gezichtssluiers en hoofddoeken op scholen** (2003)

Meer oordelen CGB

De CGB heeft na het niquaabverbod op ROC Amsterdam meerdere keren adviezen/oordelen uitgebracht over kledingvoorschriften van scholen. Op grond van direct en indirect onderscheid en objectieve rechtvaardiging, toetst de CGB kledingvoorschriften van scholen.

Oordeel 2003-40

CGB heeft een oordeel uitgebracht over een school die leerlingen verbod om gezichtsbedekkende kleding te dragen. Als redenen voor het verbod bracht de school naar voren dat de gezichtssluier een belemmering vormde voor een goede communicatie en dat gesluierde personen niet geïdentificeerd konden worden, waardoor onbevoegden zich in het schoolgebouw konden ophouden. De CGB oordeelde dat het gemaakte indirecte onderscheid in deze zaak gerechtvaardigd was.

Oordeel 2004-138

In het kledingreglement van een school is bepaald dat de bedekking van het hoofd (in- of exclusief het gezicht) is verboden, tenzij het gaat om een bedekking van het hoofd (exclusief het gehele gezicht) op grond van al dan niet dwingende voorschriften van de eigen religie. Door invoering van haar kledingvoorschriften zal deze scholengemeenschap, niet in strijd handelen met de wetgeving gelijke behandeling.

Geen boerkaverbod

Voormalig minister Plasterk van Onderwijs heeft in 2008 met de VO-raad, PO-Raad en MBO Raad overlegd over een wettelijk boerkaverbod. Deze organisaties zijn van mening dat een wettelijke verplichting niet noodzakelijk is, omdat scholen op grond van hun veiligheidsbeleid een en ander zelf kunnen realiseren.

CGB-advies: Naar een discriminatievrije school

In 2008 adviseerde de CGB voormalig minister Plasterk over de gevolgen van de gelijkebehandelingswetgeving voor onderwijsinstellingen. Aanleiding voor de adviesaanvraag van de minister was het signaal van scholen dat zij behoefte hebben aan duidelijkheid over wat zij in hun schoolregels vanuit maatstaven voor gelijke behandeling mogen voorschrijven als het gaat om kledingvoorschriften, gedrag en omgangsvormen.

Op verzoek van de voormalig minister heeft de CGB het advies 'Naar een discriminatievrije school' in het voorjaar van 2009 openbaar gemaakt voor alle onderwijsinstellingen in Nederland. Als toelichting op het advies heeft de CGB een beknopte leeswijzer uitgebracht.

Het advies is geen handleiding of richtlijn, maar een overzicht van situaties op scholen die op gespannen voet kunnen staan met de gelijkebehandelingswetgeving die discriminatie verbiedt. Het advies schetst de wettelijke kaders waar scholen rekening mee moeten houden om discriminatie binnen de school te voorkomen en tegen te gaan. Het advies geeft een beeld van waar ieders verantwoordelijk binnen de school ligt. Scholen kunnen het advies raadplegen voor vragen als:

- Mag een school hoofddoeken verbieden? Zo nee, hoe zit dat dan met de gymlessen of kooklessen?
- Wat kan een school vragen van gesluierde moeders die hun kind van school komen halen?
- Maakt het uit of het gaat om een openbare school of om een instelling op bijzondere grondslag?
 - **CGB-advies 'Naar een discriminatievrije school'**

Kledingvoorschriften toetsen

Het bevoegd gezag van een school kan in haar beleid kledingvoorschriften vastleggen, maar moet zich er wel van bewust zijn dat sommige kledingvoorschriften personen kunnen treffen die een bepaalde religie aanhangen. Op deze algemene regel zijn enkele uitzonderingen van toepassing. Er is in dat geval sprake van indirect onderscheid op grond van godsdienst (AWGB, artikel 1).

Om misverstanden te voorkomen, is het aan te bevelen om het algemene beleid ten aanzien van gezichtsbedekkende kleding op schrift te stellen en aan alle betrokkenen kenbaar te maken.

De IJzeren Vijf

Sinds juni 2010 heeft het Gerrit Rietveld College in Utrecht "De IJzeren Vijf" ingevoerd. Hierin zijn de kledingvoorschriften bepaald. Een van de regels is dat leerlingen geen petjes in de les mogen dragen. Hoofddoeken zijn toegestaan, maar dan moet wel 90 procent van het gezicht te zien zijn. De school verbiedt leerlingen om een hoofddoek te dragen tot vlak boven de wenkbrauwen.

Onderwijsorganisaties kunnen de CGB vragen om hun kledingvoorschriften aan de wetgeving over gelijke behandeling te toetsen. Bovendien kan een school (eventueel via een spoedprocedure) de CGB vragen om de kledingvoorschriften te bekijken, ook als zich (nog) geen conflict heeft voorgedaan. De CGB beslist van geval tot geval of de voorschriften conform de wet zijn.

Kledingvoorschriften

Kwesties uit het scholenveld, rondom hoofddoek, boerka en Lonsdale-kleding waren voor het Ministerie van Onderwijs in 2003 aanleiding om de 'Leidraad kleding op school' te publiceren. De leidraad moet in het onderwijs duidelijkheid verschaffen over hoofddoeken en gezichtsbedekkende sluiers.

In de VIOS-brochure *Heb ik wat van je aan? Kledingvoorschriften in het onderwijs* wordt uitgelegd welke grondrechten door welke kledingvoorschriften worden beperkt en in welke gevallen de school bepaalde rechten mag inperken door het instellen van een kledingvoorschrift. De brochure biedt tevens een overzicht van jurisprudentie rondom kledingvoorschriften. Er worden onder andere rechterlijke uitspraken genoemd over hoofddoekjes en gezichtsbedekkende kleding.

- **Leidraad kleding op school**
- **Heb ik wat van je aan?**

Kledingvoorschriften opstellen

Scholen kunnen regels rond hoofdbedekking opnemen in de schoolgids en deze regels onder de aandacht brengen van ouders en leerlingen zodat ze worden nageleefd.

Het Project Preventie Seksuele Intimidatie (PPSI) ontwikkelde het spel 'Gedragen Gedrag mini'. Het spel nodigt spelers uit om omgangsvormen op school te bespreken en gezamenlijk regels te formuleren. Idee hierachter is dat regels die door leerlingen en personeel worden opgesteld, ook door hen zullen worden nageleefd. Het spel heeft een speciale aanvulling over taal en kleding.

- **Spel Gedragen Gedrag mini**
- **Kaartjes Taal en kleding (po en vo-versie)**